

การศึกษากระบวนการจัดการกระจายสินค้าเกษตรจากพื้นที่
ตำบลแม่ฮ่องนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย สู่ตลาดสินค้าเกษตร
ในเขตภาคเหนือตอนบน

The Study of Management Methods in Agricultural Product
Distribution from Mae Salongnok Subdistrict, Mae Far Luang District,
Chiang Rai Province to the Markets in Upper Northern Thailand

สุภาพร คำเตจา¹ นคร ไชยวงศ์ศักดิ์² ชยากร พุทธกำเนิด³ ณัฐธิดา จมปา⁴
Supaporn Kamtaeja, Nakorn Chaiwongsakda, Chayakorn Putakamnerd
Natthida Chumpa

บทคัดย่อ (Abstract)

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการจัดการกระจายสินค้าเกษตรจากพื้นที่ตำบลแม่ฮ่องนอกสู่ตลาดสินค้าเกษตรในเขตภาคเหนือตอนบน เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการวิจัยโดยคัดเลือกสินค้าที่มีศักยภาพของตำบล เก็บข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มย่อยร่วมกับกลุ่มตัวอย่าง ผลการวิจัยพบว่า สินค้าเกษตรที่มีศักยภาพของตำบล ได้แก่ กาแฟ ผักตระกูลสลัด เซอร์รูดอย ลูกโหนด ลูกพีช ชา ผักพื้นบ้านและผักเมืองหนาว ลักษณะการกระจายสินค้าเป็นแบบง่าย ในกรณีของกาแฟและชา ภายหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตเกษตรกรมักจะแปรรูปผลผลิตเบื้องต้น แล้วจำหน่ายให้กับตลาดเป้าหมายทั้งในและนอกตำบล ในกรณีของผักตระกูลสลัด เซอร์รูดอย ลูกโหนด ลูกพีช และผักเมืองหนาว ภายหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตเกษตรกรจะส่งจำหน่ายให้ตลาดเป้าหมาย โดยไม่ผ่านการแปรรูป ตลาดเป้าหมายมีทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ผลการวิเคราะห์กระบวนการกระจายสินค้าเกษตร ทำให้ทราบรูปแบบการ

Received: 2022-06-14 Revised: 2022-09-18 Accepted: 2022-09-20

¹ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย Faculty of Industrial Technology, Chiang Rai Rajabhat University. Corresponding Author e-mail: supaporn.kamt@crru.ac.th

² คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย Faculty of Industrial Technology, Chiang Rai Rajabhat University

³ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย Faculty of Industrial Technology, Chiang Rai Rajabhat University

⁴ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย Faculty of Management, Chiang Rai Rajabhat University

Note: งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการกระจายสินค้าเกษตรจากพื้นที่ตำบลแม่ฮ่องนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย สู่ตลาดสินค้าเกษตร ในเขตภาคเหนือตอนบน

กระจายสินค้าแต่ละชนิด และจุดด้อยที่ควรปรับปรุงให้ดีขึ้นในกระบวนการกระจายสินค้าเกษตร ตำบลแม่สลองนอก

คำสำคัญ (Keywords): การกระจายสินค้าเกษตร; การจัดการ; ตำบลแม่สลองนอก

Abstract

This research aims to study and analyze management methods in agricultural product distribution from Mae Salongnok subdistrict to agricultural product markets in Upper Northern Thailand. This research is a qualitative project. The researchers find potential agricultural products in economy of Mae Salongnok subdistrict, collect distribution data from deep interview and focus group discussion with the sample group. The results show that potential agricultural products are coffee, salad vegetables, plum, peach, tea, and local vegetables. For fresh coffee fruits and fresh tea leaves will be dried before selling them to buyers both in the area and outside Mae-Salong Nok subdistrict. About salad vegetables, plum, peach and local vegetables, most farmers sold them in fresh fruits and vegetables to buyers both in the area and outside Mae-Salong Nok subdistrict, too. This research also shows some distribution patterns of each agricultural products and some weakness methods in agricultural product distribution of Mae Salongnok subdistrict.

Keywords: Agricultural product distribution; Mae Salongnok subdistrict; Management

บทนำ (Introduction)

ตำบลแม่สลองนอก ตั้งอยู่ในอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย อยู่ห่างจากตัวจังหวัดเชียงราย 75 กิโลเมตร (สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองนอก) ลักษณะภูมิประเทศ เป็นภูเขา พื้นที่สูงชัน หมู่บ้านในตำบลแม่สลองนอก ประกอบด้วย 13 หมู่บ้านหลัก ได้แก่ หมู่บ้านสันติคีรี หมู่บ้านอาหละ หมู่บ้านเลาสิบ หมู่บ้านธาตุ หมู่บ้านป่าคาสุขใจ หมู่บ้านกลาง หมู่บ้านอาแบ หมู่บ้านป่าคาสามัคคี หมู่บ้านพนาสวรรค์ หมู่บ้านแม่จันทรวง หมู่บ้านเจียงจาใส หมู่บ้านใหม่สันติ และหมู่บ้านตงจาใส ประชากรในตำบลส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบด้วย ชนเผ่าอาข่า ไทใหญ่ เมี่ยน ลีซอ ลาหู่ ลัวะ และจีน รวมถึงมีคนไทยอาศัยอยู่ร่วมด้วย ประชากรในชุมชนมีวัฒนธรรม ประเพณีของแต่ละชนเผ่า ที่ยึดถือต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน มีกิจกรรมภายในชุมชนที่สำคัญ เช่น การโล้ชิงช้า เป็นต้น ประชากรส่วนใหญ่ยึดมั่นถือมั่นกับวิถีชีวิตดั้งเดิม ดำเนินชีวิตใกล้ชิดและอิงแอบธรรมชาติ (สุภาพร คำเตจาและคณะ, 2562) คนในชุมชนตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ การทำไร่ชา กาแฟ พลัม ข้าวโพด ผักพื้นบ้านและผักเมืองหนาว ผลผลิตของชุมชนโดยส่วนใหญ่ เป็นผลผลิตจากเกษตรกรรม มีการ

ส่งผลผลิตไปจำหน่ายที่ต่างๆ อาทิ โครงการหลวง ตลาดชุมชน พ่อค้าคนกลางในตำบล ตัวเมือง จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ และต่างประเทศ เช่น ประเทศจีน ไต้หวัน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในพื้นที่ ยังมีข้อจำกัดด้านการจัดการกระจายสินค้าเกษตรที่เป็นแบบดั้งเดิม และลักษณะสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่สูงชัน ทำให้เกิดความลำบากในการขนย้าย ซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการกระจายสินค้า ผู้วิจัยเคยเข้าไปในพื้นที่ เห็นสภาพปัญหา และร่วมพูดคุยกับคนในพื้นที่ จึงสนใจที่จะศึกษากระบวนการจัดการกระจายสินค้าเกษตรของตำบลแม่สลองนอก เพื่อให้เข้าใจบริบท จุดเด่น และจุดที่ควรพัฒนาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objective)

1. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการกระจายสินค้าเกษตรจากพื้นที่ตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย สู่ตลาดสินค้าเกษตรในเขตภาคเหนือตอนบน
2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการกระจายสินค้าเกษตรของเกษตรกรตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ออกสู่ตลาดเป้าหมายในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

1. รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร คือ เกษตรกรในตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย จำนวน 13 หมู่บ้าน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย (1) เกษตรกร และ/หรือ ผู้นำชุมชน 50 คน (2) ผู้ประกอบการ 2 คน (3) เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ 2 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง สำหรับการเก็บข้อมูลกระบวนการจัดการกระจายสินค้าเกษตร

2. แนวทางการสนทนากลุ่มย่อย สำหรับการวิเคราะห์กระบวนการจัดการกระจายสินค้าเกษตร ร่วมกับเกษตรกร ผู้ประกอบการ ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเก็บข้อมูลลักษณะการกระจายสินค้าเกษตร กระบวนการกระจายสินค้าเกษตร และจุดจำหน่ายสินค้าเกษตร จากเกษตรกร ผู้ประกอบการ ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ ในตำบลแม่สลองนอก

2. การสนทนากลุ่มย่อย เพื่อวิเคราะห์กระบวนการจัดการกระจายสินค้าเกษตร ร่วมกับเกษตรกร ผู้ประกอบการ ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ

3. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์สรุปอุปนัย (Analytic Induction) และสร้างข้อสรุปเพื่อหาคำตอบอธิบายลักษณะการกระจายสินค้าเกษตร กระบวนการกระจายสินค้าเกษตร และจุดจำหน่ายสินค้าเกษตร ของสินค้าเกษตรแต่ละชนิด

ผลการวิจัย (Research Results)

1. สินค้าเกษตรของชุมชน

จากการลงพื้นที่สำรวจชุมชน 13 หมู่บ้าน เพื่อทราบชนิดสินค้าเกษตรของชุมชน พบว่าสินค้าเกษตร ได้แก่ ข้าว กาแฟ เชอร์รี่ดอย ผักพื้นบ้าน ผักเมืองหนาว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วลิสง มะขามป้อม อโวคาโด

2. สินค้าเกษตรหลักของชุมชน

จากการสัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองนอก ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สลองนอกจังหวัดเชียงราย ประธานกลุ่มผู้ปลูกกาแฟตำบลแม่สลองนอก และเกษตรกรในตำบลแม่สลองนอก ทำให้ทราบว่า สินค้าเกษตรหลักของตำบลแม่สลองนอกที่มีปริมาณมากและเป็นสินค้าเศรษฐกิจ ได้แก่ กาแฟ ชา เชอร์รี่ดอย ข้าวโพด ผักตระกูลสลัด ผักพื้นบ้านและผักเมืองหนาว โดยจากการสัมภาษณ์ ราคาสินค้าเกษตรแต่ละชนิดโดยเฉลี่ย มีดังต่อไปนี้

ตาราง 1 ราคาขายของสินค้าเกษตรตำบลแม่สลองนอก

ชนิดผลผลิต	ราคาขาย (โดยเฉลี่ย)
กาแฟผลสด	18 บาทต่อกิโลกรัม
กาแฟตากแห้ง (กาแฟละลา)	120 บาท ต่อกิโลกรัม
กาแฟคั่ว/บด	450-600 บาท ต่อกิโลกรัม
ชาอบแห้ง	240 บาท ต่อกิโลกรัม
เชอร์รี่ผลสด	10-20 บาท ต่อกิโลกรัม
เชอร์รี่แปรรูป (เช่น บัว 5 รส)	260 บาท ต่อกิโลกรัม
ข้าวโพดสด (ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์)	3-7 บาท ต่อกิโลกรัม
ผักตระกูลสลัด (สด)	30 บาท ต่อกิโลกรัม

ที่มา: ผู้วิจัย

ทั้งนี้ ราคาขายนี้ เป็นราคาที่เกษตรกรขายให้กับผู้รับซื้อ ซึ่งอาจเป็นพ่อค้าคนกลาง หรือผู้บริโภค โดยเป็นราคาขายในช่วงปี พ.ศ.2563-2564

ดังนั้น เมื่อพิจารณาปริมาณและราคาขายของสินค้าเกษตรร่วมกัน ทำให้ระบุได้ว่า สินค้าเกษตรหลักของชุมชน ได้แก่ กาแฟ ชา เซอร์ตอย ลูกท้อ และผักตระกูลสลับ ที่มียังจึงสนใจศึกษารายละเอียดของสินค้าเกษตรเหล่านี้ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง โดยผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

3. กระบวนการจัดการกระจายสินค้าเกษตร

3.1 กาแฟ

กาแฟ เป็นพืชเศรษฐกิจที่มีการเพาะปลูกกันมากในพื้นที่ตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยมีการเพาะปลูกเกือบทุกหมู่บ้านในตำบลแม่สลองนอก หมู่บ้านที่มีผลผลิตกาแฟผลสดมากที่สุด ได้แก่ หมู่บ้านแม่เตอ (แม่จันทร์หลวง) และหมู่บ้านพนาสวรรค์ กาแฟที่ปลูกเป็นสายพันธุ์อาราบิก้า โดย 1 ไร่ ปลูกกาแฟประมาณ 400 ต้น เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวผลผลิตเกษตรกรจะเลือกเก็บผลกาแฟสดที่มีสีแดงจากต้นกาแฟ โดยเก็บด้วยมือที่ละเมล็ด ใส่ลงในตะกร้าที่สะอาดติดตัว เมื่อผลกาแฟเต็มตะกร้า จึงนำไปเทลงในกระสอบ (กระสอบอาหารสุกรหรือไก่ หรือกระสอบปุ๋ยเคมี) เมื่อเต็มกระสอบ มัดปากกระสอบด้วยดอ (ไม้ไผ่ที่จักเป็นเส้นแบนยาว) แล้วขนกระสอบจากในไร่ออกไปรวมกันหน้าสวน จากนั้นเกษตรกรเจ้าของสวนบางราย อาจจะแคะกระสอบนำกาแฟผลสดที่เก็บได้ เทออกมาคัดผลสีเขียวซึ่งเป็นกาแฟที่ยังไม่สุก ทั้งนี้ เจ้าของสวนส่วนใหญ่ไม่ใช้วิธีคัดผลสีเขียวออก แต่จะเน้นให้ผู้รับจ้างเก็บผลกาแฟเฉพาะลูกที่แก่เต็มที่คือลูกที่มีสีแดงเท่านั้น จากนั้นเกษตรกรจะนำกาแฟที่บรรจุอยู่ในกระสอบ ขนขึ้นรถบรรทุก 4 ล้อ และขนส่งไปยังสถานที่รับซื้อกาแฟผลสดที่ตั้งอยู่ในตำบลแม่สลองนอก ได้แก่ ผู้รับซื้อในหมู่บ้านแม่เตอ (แม่จันทร์หลวง) หมู่บ้านธาตุ หมู่บ้านพนาสวรรค์ และจุดนัดพบของพ่อค้าคนกลางที่เข้ามาซื้อกาแฟผลสดในพื้นที่ เป็นต้น นอกจากนี้เกษตรกรบางรายที่ไม่ต้องการขายผลผลิตเป็นกาแฟผลสด จะแปรรูปเบื้องต้นเป็นกาแฟกะลา โดยมีวิธีทำ 2 แบบ แบบแรก มีวิธีแปรรูป ได้แก่ การนำกาแฟผลสดไปสีเพื่อกระเทาะเปลือกนออกออก ได้เป็นเมล็ดกาแฟ นำไปแช่น้ำเปล่าทิ้งไว้ 2 วัน นำไปตากแห้งบนตาข่ายที่วางบนแคร่ไม้ไผ่หรือบนแผ่นคอนกรีต จนเมล็ดกาแฟแห้ง (ความชื้นต่ำกว่า 10%) เกษตรกรเรียกกาแฟขั้นนี้ว่า กาแฟกะลา แบบที่สอง มีวิธีการแปรรูปคือ นำกาแฟผลสดไปตากแห้งทั้งลูก แล้วนำไปสีเพื่อนำเปลือกนออกออก จะได้เมล็ดกาแฟแห้ง (กาแฟกะลา) จากนั้นบรรจุเมล็ดกาแฟแห้ง ในกระสอบป่านหรือกระสอบตาข่ายสีชมพูเข้ม เก็บไว้รอขายให้กับโครงการหลวง และพ่อค้าคนกลางที่จะเข้าไปซื้อผลผลิตในตำบลแม่สลองนอก เมื่อถึงเวลาขาย เกษตรกรจะขนส่งไปขาย โดยรถบรรทุก 4 ล้อ ณ สำนักงานโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สลองนอก จังหวัดเชียงราย ที่จะมีรถมารับผลผลิตในตำบลแม่สลองนอก หรือขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่มักจะมียอดเข้ามาซื้อผลผลิตในตำบลฯ

2.2 ผักตระกูลสลับ

ผักตระกูลสลับ ปลูกมากในหมู่บ้านสันติคีรี และหมู่บ้านป่าคาสุขใจ โดยส่วนใหญ่เกษตรกรจะปลูกผักในโรงเรือน ส่งขายให้กับโครงการหลวง ขนส่งโดยรถบรรทุก 4 ล้อ นำไปส่งที่โรงคัดบรรจุชั่วคราว สำนักงานโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สลองนอก จังหวัดเชียงราย หรือ

บริเวณหน้าโรงแรมหงษ์ ตำบลแม่สลองนอก โดยกระบวนการเก็บเกี่ยวผักและลำเลียงส่งมาขึ้นรถ เริ่มจาก เกษตรกรตัดผักตระกูลสลัด ใส่ในตะกร้าไม้สานใบใหญ่สำหรับสะพายไว้ข้างหลัง บรรจุนเต็มตะกร้า จากนั้นขึ้นรถกระบะ หรือรถจักรยานยนต์ ขนส่งไปยังโรงคัดบรรจุชั่วคราว สำนักงานโครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ ผักจะถูกทดสอบการตกค้างของสารเคมี เมื่อผ่านการทดสอบแล้ว ผักจะถูกนำออกจากตะกร้าไม้สาน นำไปตัดแต่งและบรรจุลงในตะกร้าของโครงการหลวง (ตะกร้าพลาสติกแข็ง) ชั่งน้ำหนัก และลำเลียงขึ้นรถบรรทุก 4 ล้อ ที่จะขนส่งไปสถานีโครงการหลวง ตำบลแม่เหียะ จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ เกษตรกรที่ปลูกผักในโรงเรือน จะขายผักตระกูลสลัดบางส่วน ส่งขายให้กับบริษัทเอกชน ที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยเกษตรกรจะตัดผัก บรรจุใส่ในตระกร้าพลาสติกแข็ง ของเอกชน แล้วจะมีรถบรรทุกมารับผลผลิตในพื้นที่ตำบลแม่สลองนอก การขายผักตระกูลสลัดของเกษตรกรจากทั้งสองหมู่บ้าน จะเป็นการขายตามโควตา ที่มีการตกลงกันก่อนหน้าแล้ว ทั้งการส่งขายให้กับโครงการหลวง และบริษัทเอกชน ส่วนผลผลิตผักที่นอกเหนือจากที่ได้รับโควตานั้น เกษตรกรจะนำไปขายเองที่ตลาดชุมชน เช่น ตลาดเช้าแม่สลองนอก (หมู่บ้านสันติคีรี) ตลาดขายของที่ระลึก ตลาดบ้านเทอดไท หรือนำไปขายในตัวเมืองเชียงราย

2.3 เซอร์ ลูกไหน ลูกท้อ

เซอร์ ลูกไหน ลูกท้อ มีการปลูกในพื้นที่เกือบทุกหมู่บ้านในตำบลแม่สลองนอก เช่น หมู่บ้านอาหละ หมู่บ้านธาตุ หมู่บ้านป่าคาสามัคคี หมู่บ้านแม่จันทหลวง หมู่บ้านแม่เตอ หมู่บ้านสันติคีรี เป็นต้น การปลูกต้นเซอร์ ลูกไหน ลูกท้อ ส่วนใหญ่จะปลูกร่วมกับพืชอื่นๆ เช่น กาแฟ เป็นต้น เกษตรกรนิยมเก็บผลสดส่งขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่อำเภอแม่จัน หรือโรงงานแปรรูปในจังหวัดเชียงใหม่ หรือโรงงานก่อสร้างที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลแม่สลองนอก

2.4 ชา

ชา เป็นพืชที่มีการเพาะปลูกกันมากในตำบลแม่สลองนอก โดยปลูกกันเกือบทุกหมู่บ้าน อีกทั้งน้ำชา ยังเป็นเครื่องดื่มที่คนในชุมชนตำบลแม่สลองนอกดื่มกันเกือบทุกบ้าน และชาวบ่แห้ง เป็นสินค้าเกษตรที่สร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่มาช้านาน ดังนั้นในตำบลจึงมีวิสาหกิจหรือโรงงานแปรรูปชาหลายราย เกษตรกรส่วนใหญ่จะปลูกชาหลายไร่ต่อครัวเรือน และส่งขายให้กับวิสาหกิจชุมชนหรือโรงงานที่รับแปรรูปชาในตำบลฯ วิสาหกิจชุมชนหรือโรงงาน เมื่อแปรรูปชาอบแห้งเรียบร้อยแล้ว (หลากหลายรสชาติและหลากหลายรูปแบบ) ผู้ประกอบการจะจำหน่ายทั้งภายในตำบล และส่งขายนอกตำบล ภายในตำบลส่วนใหญ่จะจำหน่ายโดยมีหน้าร้านเป็นของตนเอง ส่วนที่ส่งขายนอกตำบล มีทั้งขายให้กับเอกชนในตัวเมืองเชียงรายและทั่วประเทศไทย รวมถึง ส่งออกต่างประเทศ เช่น ประเทศจีน ไต้หวัน เป็นต้น การขนส่งไปยังตลาดในตำบล ใช้การขนส่งโดยรถจักรยานยนต์หรือรถบรรทุก 4 ล้อ ส่วนการส่งขายนอกตำบลใช้การขนส่งโดยรถบรรทุก 4 ล้อ หรือรถบรรทุก 6 ล้อ ลำเลียงไปยังจุดนัดพบ แล้วขนถ่ายขึ้นรถบรรทุกขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อส่งจำหน่ายในระยะไกลจากตำบล ทั้งนี้สาเหตุที่ลำเลียงชาโดยรถบรรทุกขนาดเล็กออกมาจากตำบล เนื่องจากตำบลแม่สลองนอกตั้งอยู่บนภูเขาสูง ถนนลาดชัน การลำเลียงจึงต้องใช้รถบรรทุกขนาดเล็กก่อน แล้วจึงขนถ่ายขึ้นรถบรรทุกขนาดใหญ่อีกครั้งหนึ่ง

2.5 ผักพื้นบ้านและผักเมืองหนาว

ผักพื้นบ้านและผักเมืองหนาว ของตำบลแม่สลองนอก มีหลากหลายชนิด เช่น ผักคะน้า เห็ดหอม ผักชี ยอดถั่วลันเตา กระชาย บล๊อคโคลี เบปืฮ่องเต้ เป็นต้น โดยผลผลิตสลับสับเปลี่ยนกัน ออกตามฤดูกาล มีผักหมุนเวียนจำหน่ายกันตลอดทั้งปี

เกษตรกรผู้ปลูกผักในตำบลแม่สลองนอก สามารถแยกย่อยได้ 2 แบบหลัก คือ 1) เกษตรกรที่เพาะปลูกและจำหน่ายผักให้โครงการหลวง 2) เกษตรกรที่ปลูกและจำหน่ายผักที่ตลาดนัด หรือตลาดขายของที่ระลึก หรือส่งขายให้เอกชนทั่วไป โดยเกษตรกรที่ปลูกและจำหน่ายผักให้โครงการหลวง จะมีระเบียบวิธีปฏิบัติในการเพาะปลูกและจำหน่ายที่มีความชัดเจน เจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงดอยแม่สลอง จะเข้ามาดูแลและให้คำแนะนำ ตลอดจนควบคุมคุณภาพผักอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงรับซื้อในปริมาณที่ตกลงกันอย่างชัดเจน กระบวนการหลังการเก็บเกี่ยว เกษตรกรจะขนส่งผักไปขึ้นรถบรรทุก ณ จุดพักในตำบลแม่สลองนอก เพื่อจำหน่ายให้กับโครงการหลวง แต่เกษตรกรที่ปลูกและจำหน่ายผักที่ตลาดนัดทั่วไป จะไม่มีระเบียบปฏิบัติในการเพาะปลูกและจำหน่ายที่ชัดเจน ส่วนใหญ่เป็นการปลูกและจำหน่ายผักที่ตลาดนัดในตำบลหรือพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ตลาดขายของที่ระลึกในตำบล เป็นต้น หรือขายให้กับบริษัทเอกชนที่จะมารับซื้อผักในพื้นที่ตำบลฯ หรือส่งไปจำหน่ายที่อำเภอแม่จัน หรืออำเภอเมืองเชียงราย

การวิเคราะห์กระบวนการจัดการกระจายสินค้าเกษตร และอภิปรายผลการวิจัย

1. กาแฟ

การผลิตกาแฟเพื่อจำหน่ายของชุมชนในตำบลแม่สลองนอกนั้น มีการผลิตเพื่อจำหน่าย 3 รูปแบบ 1) จำหน่ายแบบผลกาแฟสด 2) จำหน่ายแบบกาแฟกะลา 3) จำหน่ายกาแฟคั่วสำเร็จรูป ทั้ง 3 รูปแบบมีจุดเริ่มต้นจากการเก็บเกี่ยวผลกาแฟสดแบบเดียวกัน และมีกระบวนการจัดการกระจายสินค้าโดยสังเขป ดังนี้

รูปแบบที่ 1	ผลกาแฟสด --> จำหน่ายให้กับผู้รับซื้อ
รูปแบบที่ 2	ผลกาแฟสด --> นำมาตากแห้งเป็นกาแฟกะลา --> จำหน่ายให้กับผู้รับซื้อ
รูปแบบที่ 3	ผลกาแฟสด --> นำมาตากแห้งเป็นกาแฟกะลา --> สี/คั่ว --> จำหน่ายให้กับผู้รับซื้อ

โดยจะมีการจำหน่ายในรูปแบบที่ 2 มากที่สุด เนื่องจากการผลิตในรูปแบบที่ 2 มีขั้นตอนการแปรรูป และใช้เวลาดำเนินการไม่มาก และกาแฟกะลาที่ได้มีราคาต่อหน่วยที่สูง (ประมาณ 120 บาทต่อกิโลกรัม) จึงได้รับความนิยม รองลงมาคือการจำหน่ายในรูปแบบที่ 1 เนื่องจากไม่ต้องแปรรูปใดๆ หลังการเก็บเกี่ยวนำไปส่งขายให้กับผู้รับซื้อ แต่กาแฟผลสด จะมีราคาจำหน่ายที่ต่ำกว่า กาแฟกะลาอยู่มาก (ราคา 18 บาทต่อกิโลกรัม) เกษตรกรจึงให้ความนิยมจำหน่ายในรูปแบบนี้เป็นลำดับที่ 2 และสุดท้ายคือการจำหน่ายในรูปแบบที่ 3 กาแฟคั่ว ในรูปแบบนี้จะมีการจำหน่ายในสัดส่วนที่น้อย ถึงแม้จะมีราคาขายที่สูง คือประมาณ 450-600 บาทต่อกิโลกรัม แต่ต้องใช้กระบวนการแปรรูป

หลายขั้นตอน ใช้เวลานาน และต้องใส่ใจคุณภาพผลผลิตอย่างละเอียดเพื่อให้ได้กาแฟที่มีกลิ่น รส ที่ ดี ได้มาตรฐาน

ทั้งนี้ เมื่อวิเคราะห์กระบวนการจัดการกระจายกาแฟในแต่ละขั้นตอนอย่างละเอียด แล้วพบว่า เกษตรกรประสบปัญหาในขั้นตอนการตากแห้งผลกาแฟซึ่งโดยปกติต้องใช้ระยะเวลาตากหลายวัน โดยในการตากแห้งจะใช้วิธีตากบนลานกว้างกับพื้นดินที่ปูด้วยผ้าใบหรือพื้นปูน หรือกระเบื้อง ซึ่งมีอุปสรรคคือเมื่อฝนตก เกษตรกรต้องเก็บผลผลิตที่ตากเข้าร่ม และนำออกมาตากใหม่เมื่อฝนหายไป เกษตรกรจึงยังมีความต้องการนวัตกรรมเข้าช่วย เช่น การสร้างโครงสร้างหลังคาสำหรับตากเมล็ดกาแฟ เป็นต้น

2. ผักตระกูลสลัด

กระบวนการกระจายผักตระกูลสลัดของเกษตรกรตำบลแม่สองนอก แบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 เก็บเกี่ยวผลผลิต --> จำหน่ายให้กับโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงฯ

รูปแบบที่ 2 เก็บเกี่ยวผลผลิต --> จำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลาง (เอกชน)

รูปแบบที่ 3 เก็บเกี่ยวผลผลิต --> จำหน่ายที่ตลาดในชุมชนหรือชุมชนใกล้เคียง

โดยส่วนใหญ่เกษตรกรในพื้นที่มักจะจำหน่ายในรูปแบบที่ 1 และ 2 โดยเป็นการจำหน่ายตามปริมาณที่มีการตกลงกันก่อนหน้านี้ที่จะมีการเก็บเกี่ยว เกษตรกรจึงนิยม เนื่องจากมีแหล่งรับซื้อที่ชัดเจนและระบุปริมาณชัดเจน เพียงแต่ต้องควบคุมคุณภาพการเพาะปลูกและผักตามเกณฑ์ที่ผู้รับซื้อกำหนด ซึ่งเกษตรกรบางรายมองว่าเป็นความยุ่งยาก แต่บางรายก็ยินยอมทำตาม ส่วนรูปแบบที่ 3 เป็นการปลูกเพื่อจำหน่ายเอง ในรูปแบบนี้เกษตรกรมองว่ามีข้อดี คือ มีอิสระในการเพาะปลูก แต่มีข้อเสียคือ ไม่มีตลาดรองรับชัดเจน

และเมื่อวิเคราะห์กระบวนการกระจายผักฯ โดยละเอียดแล้ว พบว่า สภาพพื้นที่เป็นปัญหาหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อความสะดวกในการขนย้ายผักของเกษตรกร เนื่องจาก พื้นที่ที่มีการปลูกผักของตำบลบางแห่งตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่สูงชัน ทำให้การขนย้ายผักหลังการเก็บเกี่ยวทำได้ไม่สะดวกมากนัก เกษตรกรจึงยังคงต้องการเทคโนโลยีช่วยในการขนย้าย เช่น ระบบรอกลำเลียง เป็นต้น

3. เซอร์ ลูกไหน ลูกท้อ

รูปแบบการกระจายผลผลิตของ เซอร์ ลูกไหน ลูกท้อ มี 2 แบบ ได้แก่

รูปแบบ 1 เก็บเกี่ยวผลผลิตผลสด --> จำหน่ายให้กับผู้รับซื้อ

รูปแบบ 2 เก็บเกี่ยวผลผลิตผลสด --> จำหน่ายให้กับผู้รับซื้อในตำบล --> แปรรูปเป็นบ๊วย --> จำหน่ายให้ผู้ขายส่ง

โดย รูปแบบที่ 1 เป็นรูปแบบที่เกษตรกรส่วนใหญ่จำหน่ายให้กับผู้รับซื้อที่อยู่ภายนอกตำบลฯ ได้แก่ อำเภอแม่จันในจังหวัดเชียงราย และจังหวัดเชียงใหม่ และรูปแบบที่ 2 เป็นรูปแบบที่เกษตรกรจำหน่ายผลผลิตให้กับผู้ประกอบการในตำบลฯ ซึ่งมีโรงงานแปรรูปผลไม้เป็นของตนเองและมีเพียง 1 แห่ง ในตำบลแม่สองนอก

ทั้งนี้ เมื่อวิเคราะห์กระบวนการกระจายผลผลิตในรูปแบบที่ 1 พบว่า ไม่มีปัญหา เนื่องจากเป็นรูปแบบที่ไม่ซับซ้อน มีกระบวนการดำเนินงานไม่มาก ส่วนรูปแบบที่ 2 พบว่าในกระบวนการดำเนินงานของผู้รับซื้อผลผลิตในตำบลนั้น ยังมีความต้องการบรรจุภัณฑ์ในการจำหน่ายบ๊วยแบบขายปลีก เนื่องจากที่ผ่านมาผู้ประกอบการผลิตเพื่อจำหน่ายแบบขายส่งเท่านั้น จึงต้องการขยายช่องทางการจำหน่ายแบบปลีกเพิ่ม แต่ยังไม่มีการบรรจุภัณฑ์แบบขายปลีกเป็นของตนเอง จึงมีความต้องการบรรจุภัณฑ์บ๊วยแบบขายปลีก ที่มีความทันสมัย ที่มิวิจัยเห็นว่าหากผู้ประกอบการในตำบลฯ รายนี้สามารถเพิ่มช่องทางการจำหน่ายแบบปลีก จะเป็นการเพิ่มยอดขาย ส่งผลให้ต้องเพิ่มปริมาณการผลิต และรับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรในตำบลเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน ส่งผลดีต่อกันเป็นทอดๆ ในระบบโซ่อุปทานเดียวกัน

4. ขา

รูปแบบการกระจายผลผลิตขา มีดังนี้

รูปแบบ 1 ใบชาสด --> การแปรรูปชาโดยผู้ประกอบการในตำบล

รูปแบบ 2 ใบชาสด --> การแปรรูปชาโดยผู้ประกอบการในตำบล --> จำหน่ายภายในตำบล

รูปแบบ 3 ใบชาสด --> การแปรรูปชาโดยผู้ประกอบการในตำบล --> พ่อค้าขายส่ง/พ่อค้าขายปลีก

กระบวนการกระจายชาแบบที่ 1 คือ หลังการเก็บเกี่ยวใบชาสด เกษตรกรจะนำใบชามาส่งขายให้กับผู้ประกอบการท้องถิ่นในตำบลฯ เพื่ออบแห้งเป็นชาอบแห้งหลากหลายกลิ่นและรสชาติ

กระบวนการกระจายชาแบบที่ 2 เหมือนกับแบบที่ 1 แต่เพิ่มเติมในส่วนที่ผู้ประกอบการในตำบลทำการแปรรูปเสร็จแล้ว วางขายหน้าร้านที่ตั้งอยู่ในตำบลแม่สลอนนอก เนื่องจากตำบลแม่สลอนนอกเป็นตำบลที่มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมอยู่เป็นประจำ

กระบวนการกระจายชาแบบที่ 3 เหมือนกับแบบที่ 1 แต่เพิ่มเติมในส่วนที่หลังจากผู้ประกอบการแปรรูปชาเสร็จแล้ว จึงส่งขายให้พ่อค้าขายส่งหรือพ่อค้าขายปลีกทั่วประเทศไทย

ในรูปแบบการกระจายชา ทั้ง 3 รูปแบบนี้ หากเป็นชาวบ้านที่เป็นเกษตรกรที่ไม่มีโรงงานชาเป็นของตนเอง จะมีรูปแบบการจำหน่ายชาเป็นแบบที่ 1 ถ้าเกษตรกรมีโรงงานชาเป็นของตนเอง จะมีรูปแบบการจำหน่ายชาเป็นแบบที่ 2 หรือแบบที่ 3

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณากระบวนการจัดการชาเพื่อจำหน่าย พบว่า กระบวนการผลิตและกระจายสินค้ามีการดำเนินงานที่เป็นระบบ ผู้ประกอบการและคนงานมีทักษะในการทำงานเป็นอย่างดี เนื่องจากพื้นที่ตำบลแม่สลอนนอกเป็นพื้นที่ที่มีการเพาะปลูกและทำการแปรรูปชามายาวนาน มีเพียงเครื่องมืออำนวยความสะดวกบางอย่างอื่นที่อาจต้องปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น เช่น ลิฟท์ขนย้ายชา เป็นต้น ทั้งนี้หากปรับปรุงให้ดีขึ้น จะทำให้การดำเนินงานด้านการผลิตชารวดเร็วมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการกระจายชาออกจำหน่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

5. ผักพื้นบ้านและผักเมืองหนาว

พื้นที่ตำบลแม่สลอนนอกอยู่บนภูเขาสูง มีอากาศเย็น เหมาะแก่การเพาะปลูกพืช สามารถปลูกพืชได้หลากหลายชนิด จึงมีผักพื้นบ้านและผักเมืองหนาวหลากหลายชนิด ซึ่งรูปแบบการกระจายผักสำหรับจำหน่าย มีดังนี้ รูปแบบ 1 ปลูกผัก --> จำหน่ายที่ตลาดชุมชน

รูปแบบ 2 ปลูกผัก --> จำหน่ายให้พ่อค้าคนกลาง

หากเกษตรกรเพาะปลูกผักไม่เยอะ จะปลูกผักและจำหน่ายด้วยตนเองที่ตลาดชุมชน ตามรูปแบบที่ 1 แต่หากปลูกผักหลายไร่ เกษตรกรมักจะจำหน่ายให้พ่อค้าคนกลางที่เข้ามาซื้อผลผลิตในชุมชน ตามรูปแบบที่ 2

ทั้งนี้ เมื่อวิเคราะห์การจัดการกระจายอย่างละเอียดพบว่า กระบวนการจัดการเป็นแบบง่าย คือ เก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จ แล้วส่งจำหน่าย โดยไม่มีการแบ่งบรรจุหรือหีบห่อผักให้สวยงาม หรือเพื่อให้ยืดอายุการเก็บรักษาผัก ผู้วิจัยจึงมีแนวคิด ว่า หากเกษตรกรได้รับการพัฒนาทักษะด้านการจัดวางและเตรียมผักก่อนการจำหน่าย น่าจะช่วยเพิ่มปริมาณการขายหรือช่องทางการจำหน่ายได้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

ปัญหาที่พบในการวิเคราะห์กระบวนการกระจายสินค้าเกษตรนั้น หากสามารถหาวิธีปรับปรุงให้ดีขึ้น จะทำให้ระบบการกระจายสินค้าเกษตรของตำบลแม่สลอนนอก มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ซึ่งสามารถนำไปเป็นประเด็นพิจารณาศึกษาวิจัยต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง (References)

- พงษ์ศักดิ์ อยู่มั่น, ณรงค์ เครือกันทา และพงษ์สวัสดิ์ อำนางจิตติกร. (2555). การสร้างเครื่องอบแห้งเมล็ดกาแฟพลังงานแสงอาทิตย์แบบผสมผสาน สำหรับเกษตรกรบ้านใหม่พัฒนา อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. วารสารวิชาการคณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. 5(1), 55.
- ยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านพื้นที่สูง พ.ศ. 2555-2559. สืบค้น 14 มิถุนายน 2564, จาก <https://www.kmutt.ac.th/rippc/nrct59/37s13.pdf>
- วรรณิ์ สุทธิใจดี. (2553). วิเคราะห์รูปแบบการกระจายผลผลิตผลไม้เพื่อลดต้นทุนด้านโลจิสติกส์ของอำเภอ อัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. (รายงานการวิจัย). มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- วันชัย ริจิรวนิช. (2548). การศึกษาการทำงาน:หลักการและกรณีศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุดารัตน์ พิมพ์รัตนกานต์. (2560). การจัดการห่วงโซ่อุปทานของสินค้าเกษตรกล้วยไม้ในอำเภอยุทธ มณฑล จังหวัดนครปฐม. Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทย สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. 10(2), 60.

- สุภาพร คำเตจา, อีริวัชร แก้วเปี้ย, ณัฐธิดา จุมปา และสมบุญ คำเตจา. (2562). *การพัฒนาระบบการจัดการกระจายผลผลิตชุมชน ตำบลแม่สลองนอก อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย*. (รายงานวิจัยได้รับทุนสนับสนุนการทำวิจัยจากสำนักงานวิจัยแห่งชาติ (วช.) ผ่านมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย งบประมาณ ปี พ.ศ.2562).
- สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สลองนอก. *แผนพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ.2561 – 2564*.
- สำนักโลจิสติกส์ กรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ กระทรวงอุตสาหกรรม และบัณฑิตวิทยาลัยการจัดการและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าธนบุรี. (2557). *การจัดการโลจิสติกส์ Fundamentals of Logistics Management*. เอกสารประกอบการเรียนหลักสูตร Fundamental Logistics and Supply Chain Management.
- อภิชาติ โสภางแดง. (2553). *การจัดการโซ่อุปทานและโลจิสติกส์ Supply Chain and Logistics Management*. เชียงใหม่: ภาควิชาวิศวกรรมอุตสาหการ คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อัญชลี หิรัญแพทย์, วราภรณ์ สารอินมูล และ ทมนี้ สุขใส. (2560). *การจัดการห่วงโซ่อุปทานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านโหนดชุมชนคลองโยง-ลานตากฟ้า จังหวัดนครปฐม*. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ครั้งที่ 4. วันที่ 10 มีนาคม 2560 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- อาทิตย์ บุญกว้าง. (2550). *การวิเคราะห์ระบบโลจิสติกส์ในการค้าขายพาราผ่านจุดผ่อนปรนบ้านฮวก จังหวัดพะเยา*. วิทยานิพนธ์วิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิศวกรรมอุตสาหกรรม คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Alan Rushton, Phil Croucher and Peter Baker. (2010). *The Handbook of Logistics and Distribution Management*. 4 edition. Kogan Page Limited.
- Anil Kumar S and Suresh N. (2008). *Production and Operations Management*. 2nd Edition: New age international limited publishers.
- Chopra, Sunil, and Peter Meindl. (2003). *Supply Chain*. Second edition: Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall, Inc.,.
- Ganeshan, Ram, and Terry P. Harrison. (1995). *An Introduction to Supply Chain Management*. Department of Management Sciences and Information Systems, 303 Beam Business Building, Penn State University, University Park, Pennsylvania.